

Antidepressivas encunter manco da fertilitad

Igl econom Peder Plaz ha referiu a Sagogn

DA AUGUSTIN BEELI / ANR

■ **Gievgia sera ha ina sentupada cul meinagestion dil Forum economic dil Grischun Peder Plaz giu liug a Sagogn. Quel ha presentau las tendenzas mundialas e prognosticau per la Surselva in schliet futur. Tuttina ha el fatg certas speronzas.** «Ponderaziuns per il futur dalla Surselva» era il tetel dil referat. E Peder Plaz ei seconcentraus silla situaziun sursilvana. Per esser corrects ha el adina puspei accentuau che nosa regiun seigi representativa per quei che schabegi e vegni a schabegiar el Grischun. Cun excepziun dall'Engiadin'Aulta e dalla Vallada dil Rein vesa el plitost nibels stgirs. Il Surmiran ha annunziu per la Surselva – mo era per Surmir – pauc bunas perspectives.

Ils Chines arrivann

Sebasond sin cefras, statisticas, analisas e valetaziuns prevesa el che la digren cuntinueschi en differents secturs. En special ha el presentau la situaziun el turissem, ell'agricultura e rendiu attent alla demografia. Las tendenzas sebasan silla fiera globala e lezza dicescha dapresent la China. Fertion che l'Europa e l'America han dirigiù entochen oz las innovaziuns ed il svilup vegn la China a far quei egl avegnir. La republica populara ell'Asia vegni a metter en acziun siu potenzial d'inschigniers e da glied scolada. Aschia vegnan ils Chines buca pli ad esser mo pli il luvratori digl entir mund, mobein surpender firmas cun inschigniers, innovaziuns e maschinas. L'industria solara per exempel seigi gia

Dus Surmirans avon la culissa dil Pèz Mundaun: A caschun dil referat ha il president dalla Pro Sagogn, Alois Poltéra, beneventau Peder Plaz.

FOTO A. BEELI

oz sut domini chines, ha il referent declarau.

L'emprema part da siu referat ha Peder Plaz finiu cun render attent alla carschen che maunca dapi 1995 al Grischun. Ei vegni fatg gronds sforzs daptut, in svilup cun effect selaschi denton buca contonscher. Ei detti dil reminent era buc in receipt da success. Per saver habitar e luvrar el Grischun drovi ei in progress, autruisa vegni ei pli e pli

solitari tier nus. En quei connex ha el rendiu attent alla digren demografica ed alla fertilitad negativa en Surselva. La reproducziun da glied stagneschi, e quei hagi effect silla vitalitad dall'economia. Oz detti ei bia dapli immobiglias che glied, ils cuosts da mantener tut quella substanta stoppien quei «paucs» pagar. Suentar ch'il pievel svizzer ha acceptau il scamond da construir habitaziuns secundaras vegni la situazi-

un aunc mendra. Peder Plaz ei perschuadius ch'ei vegn ad esser necessari d'introdur ina nova taglia sin immobiglias. Quella sappi esser in mied da gidar il maun public da pagar ils cuosts dall'infrastructura.

Ei dat certs trumfs

Per ina economia ch'ei vegnida dirigida dapi la Secunda uara mundiala da carschen cuntinuada eis ei grev d'acceptar

ina reducziun. Peder Plaz ha buca saviu dar cussegls co reagir, pertgei tut ils scenaris vegnan dirigi globalmein ed ein dependents dil sempel principi «nua ch'ei ha glied, viva l'economia». En connex cun il turissem prevesa il referent ch'ei vegn buca pli a dar novs hotels en Surselva. La construcziun d'in hotel endretg cun infrastruttura cuosti circa 30 milliuns ed il quen stoppi aunc vegnir fatgs cun ina rendita. Ina caussa nunpusseivla tenor Plaz.

«Tener igl existent e far il meglier ordlunder» ei il messadi da Peder Plaz. Sia diagnosa malemperneivla ha el mitigau cun accentuar certs trumfs che la Surselva ha a disposiziun. Aschia seigien las auas per la producziun d'energia in dils gronds potenzials. La regiun hagi vendiu sias auas bia memia bienmarcau. En 20 onns, cu ils contracts scadien, stoppi quei vegnir currigiu.

In effect positiv vesa Peder Plaz en auters schinumai «Game Changers». Ei setracta da facturs che vegnan el giug e che san influenzer la tendenza negativa. Sch'il cuors monetar s'augmentass marcantamein sur in franc e 20 sappi quei segir midar la situaziun, quei havessi influenza el turissem ed era ell'agricultura. Tier la damonda ord il publicum tgei che la Surselva dueigi patertgar tier il project grischun dall'olimpiada ha il referent cussegliu da veser ella sco «antidepressiva». Ina olimpiada el Grischun seigi tuttavia buca rentabla, ella sappi denton vitalisar e metter en circulaziun novas energias. E quei seigi ina part dil pater-tgar positiv che s'audi ella sparta dils «Game Changers».

Schluein survegn puspei ina stizun

DA AUGUSTIN BEELI / ANR

■ **A Glion han ins serrau questa primavera la stizun da victualias «Madpur». Igl ei stau ina perdita per hosps, indigens e furniturs. Era en auters loghens ein stizuns en concorrenza permanenta cun grossists. Dapi sis onns sto la populaziun da Schluein medemamein desister d'ina stizun ed ins haveva neginas speronzas ch'ei detti zacu ina reavertura. En treis meins semida quella situaziun.** La suprastanza communal haveva annunziu ei l'entschatta da zercladur: Ins hagi scret ora igl anteriur local da posta ed anflau ina fittadra. Ins vegni a suttascriber in contract d'affittaziun culla Portughesa Rosa Pereira che meini a Flem cun success ina stizun da specialitads portughesas. Ils da Schluein han priu notizia da quella novitad, cunzun cun quei che la suprastanza haveva mess alla fittadra la cundiziun ch'ella stoppi integrar el sortiment ina elecziun da products alimentars svizzers.

Clients dall'entira Surselva

«Nus vegnin ad arver entuorn il schaner digl onn proxim e nus purschein era in sortiment svizzer», conferma la nova fittadra digl anteriur local da posta da Schluein. Naven dil schaner 2013 ha la populaziun da Schluein cun quei puspei ina pusseivladad da cumpran en el vitg. Per cumpran paun e pischada, caschiel, carn ed enqual auter product alimentar da basa ston ins buca pli ir a Glion. Era sch'igl ei cumadeivel dad ir el marcau eis ei buc adina emperneivel culs impediments da traffic ed il temps da spetga. La nova stizun da Schluein vegn a vitalisar il vitg dado da Schluein ed il contuorn da casa communal e baselgia. La commercianta Rosa Pereira vesa ei sco avantatg da saver survir ad ina clientella mischedada.

Pils Portughes en Surselva ei la stizun da victualias «Toca do Javali» a Flem daventada ina instituziun. Cheu vegnan els cunzun la sonda a far las cumpras da lur products tipics. Per exempel «azeitonas» – las

olivas frestgas, il «bacalao» – il pèsch salau. Era las conchiglias ed ils fretgs dalla mar seigien fetg tschercai, gi Rosa Pereira. La sviulta fa ella medemamein cun «presunto» – il schambun portughes, cun specialitads dulstchas, ligionias, conservas, paun e bubrondas.

Reacziun beinvulenta dalla populaziun

A Schluein selegri ella sin dapli plaz. Dapi ch'ella hagi aviert quei local hagi ella clientella da dapertut, naven da Val S. Pieder tochen giu da Sedrun. Il local a Flem seigi pigns ed ella hagi gia dapi in temps encuret zatgei pli grond a Glion. «Jeu level esser pli datier da mia clientella», argumentescha ella ses sforzs ch'ei all'entschatta stai senza success. Tochen ch'ella ha fatg stem digl inserat che la suprastanza communal da Schluein haveva publicau el Fegl official. Ensemen cun siu consort Alvaro ha ella se-schau mussar il local ed entschiet a contrahar culla suprastanza communal da Schluein.

«Ina stizun da specialitads portughesas a Schluein? Tgisà sche quei va bein? E tgisà sch'ils convischins acceptassen quei?», ein il president communal Bruno Wellinger e ses consuprastonts sedumandai. Ina re-tschera tier ils vischins e l'annunzia alla radunonza communal culla reacziun beinvulenta ha intimau da suttascriber il contract d'affittaziun.

El plaunteren dalla casa communal da Schluein dat ei cun quei puspei empau veta. Ils products alimentars svizzers vesa Rosa Pereira sco avantatg e buca sco sforz. Ch'ei detti disturbis memia gronds cun traffic e canera crei il president communal era buca. El vesa la nova stizun sco schanza per la convivenza dad indigens ed jasters. A Schluein vivan per l'ina zacontas famiglias portughesas cun affons che frequentan la scola dil vitg. Toleranza ed aviartadad ein pigl auter nuot da niev pils da Schluein.

Ils victurs dalla concorrenza da pescar en Val Lumnezia: Daniel Solèr (amiez), Seppli Derungs (sen.) e Robert Derungs (dretg).

MAD

Per l'emprema gada Daniel Solèr

Concurrenza da pescar dalla Uniun da pescadurs Lumnezia

■ **Per la 35avla gada ha l'Uniun da pescadurs Lumnezia organisau la concorrenza da pescar tradizionala. Tier bunas relaziuns d'aura ed ina participaziun da 12 participonts ein 36 pèschs cun ina peisa totala da 8,064 kilos vegni pigliai.** Il maximum da 6 pèschs han schizun treis pescadurs contonschiu. Il victur da seria Rico Rossi da Tusaun ha finalmein saviu vegnir frenaus quella gada e quei schizun dil pli giuven pescadur Daniel Solèr dad Uors. El ha distanziau ses conpescadurs per in punct cun ses 6 pèschs ed ina peisa totala da 1,6 kilos. Aschia ha el acquistau per l'emprema gada il tetel dall'uniun.

Sin ses calcogns suonda Seppli Derungs da Camuns cun ses 6 pèschs ed ina peisa totala da 1545 grams. Persuenter ha el survegniu il premi per il pli liung pèsch, ina litgiva da 35 centimeters. Sin plaz treis setschenta Robert Derungs dad Uors.

Gliesta da rangaziun

1. Daniel Solèr, Uors, 38 puncts; 2. Seppli Derungs, Camuns, 38,9 puncts; 3. Robert Derungs, Uors, 28,76 puncts; 4. Ivo Caduff, 19,44 puncts; 5. Mauro Capaul, 18,86 puncts; 6. Rico Rossi, 18,76 puncts; 7. Pascal Lechmann, 20,80 puncts; 8. G. Gieri Casanova, 9,42 puncts; 9. Philipp Lechmann, 8,6 puncts; 10. Marius Cantieni, 4,14 puncts; 11. Reto Jost, 3,24 puncts.

Rico Rossi

Rosa Pereira, siu um Alvaro e Marta, la giuvna dallas duas feglias, en lur local a Flem Vitg. Quella pintga stizun vulan els pil mument menar vinavon sper quella da Schluein.

FOTO A. BEELI